

PRIMERA CITA DE CRIA DE LA SUBESPÈCIE *cinereocapilla* DEL XÀTXERO GROC *Motacilla flava* A MALLORCA

Pere GARCÍAS¹

SUMMARY.- *First Italian yellow wagtail* *Motacilla flava cinereocapilla* *breeding record for the Balearics*. A male showing characters of the subspecies *cinereocapilla* was recorded in May 2008 singing and defending territory in a wheat field in the vicinity of Santa Margalida in Mallorca. One week later the female was observed constructing the nest and three weeks later both parents were seen feeding the young. This is the first breeding record for this subspecies in the Balearics and may be viewed in context with previous records in NE Spain and S France where there is also a small breeding population.

Keywords: Italian Yellow wagtail, *Motacilla flava cinereocapilla*, breeding, Santa Margalida, Mallorca, Balearics.

Paraules clau: Xàtxero groc italià, *Motacilla flava cinereocapilla*, nidificació, Santa Margalida, Mallorca, Illes Balears.

¹ C/ Femenies, 44, 8è. 07013 Palma de Mallorca (Balears)

El xàtxero groc *Motacilla flava* és una espècie politípica de distribució paleàrtica (CRAMP 1988; ALSTRÖM i MILD, 2003; TYLER, 2004). De taxonomia molt complexa actualment se'n reconeixen fins a 17 subespècies (TYLER, 2004) encara que se discuteix la filogènia proposant canvis en la classificació arran dels darrers estudis de l'ADN mitocondrial (TYLER, 2004).

A les Balears cria la subespècie *iberiae* a Mallorca, Eivissa i Formentera i és migrant moderat a totes les illes (GOB, 1997; WIJK i JAUME, 1997; MARTÍNEZ i PALERM, 1999; CLAVELL, 2002; GOB, 2008). Les subespècies que migren per les Balears són la nominal *flava* que cria al nord i centre d'Europa, sud d'Escandinàvia i arriba fins als Urals, *thunbergi* que cria a Escandinàvia arribant a l'est fins al nord-oest de Sibèria, *iberiae* de la península ibèrica, sud de França, Balears i nord d'Àfrica, *cinereocapilla* d'Itàlia, Còrsega, Sardenya i Eslovènia i ja molt més escassa *flavissima* de les illes Brità-

niques i costes atlàntiques europees (CRAMP, 1988; TYLER, 2004). La subespècie *feldegg*, del sud-est d'Europa, Turquia, est del Mediterrani, Iran, Iraq i Afganistan (CRAMP, 1988; TYLER, 2004), és considerada accidental a la península i a les Balears i les seves observacions estan sotmeses a l'homologació pel Comitè de Rarezas de la Sociedad Española de Ornitología que des de 1989 ha homologat 8 registres cap d'ells a les Balears (DE JUANA, 2006). La subespècie *cinereocapilla* sembla ser més abundant en pas a les Balears que al continent (TELLERÍA *et al.*, 1999; FERRER *et al.*, 1986) així AYMI i MARTÍNEZ (1990) analitzaren 197 aus anellades al Delta de l'Ebre de les que varen poder establir la subespècie trobant sols un exemplar de *cinereocapilla* essent a les Balears la segona subespècie en abundància després de *flava* (Obs. per., Maties Rebassa i Pere Vicens com. pers.). En el mateix estudi trobaren 13 exemplars de *flavissi-*

Fotos 1 i 2. *Motacilla flava cinereocapilla*, mascle. Eemplar que mostra els patrons facials típics d'aquest taxó: cap totalment gris-negrós de color uniforme sense gens de cella i taca blanca al coll i gola que s'estén cap al principi del pit.

Photos 1 & 2. Motacilla flava cinereocapilla, male. This individual shows the facial pattern typical for this form: head uniform grey-black without hint of supercilium and white extending from throat and neck as far as the top of the chest.

Foto 3. *Motacilla flava* femella, parella de l'exemplar de les fotos 1-2. Les femelles no es poden identificar a nivell subespecífic.

Photo 3. Motacilla flava female, mate of the individual in photos 1-2. Females are not distinguishable at the subspecific level.

ma mentre que a les Balears aquesta subespècie és molt escassa.

SAMMALISTO (1961) realitzà un estudi dels xàtxeros amb el cap fosc per esbrinar l'evolució del grup establint tres categories basant-se en quatre caràcters;

- 1.- La longitud de la cella blanca
- 2.- La foscor del cap dels mascles
- 3.- El percentatge de blanc a la gola
- 4.- La longitud de l'ungla del dit posterior

Les categories serien les següents;

I.- Cap gris amb una cella molt marcada des de la base del bec ultrapassant l'ull fins a les auriculars i groc a la gola, és a dir, la forma nominal *flava*

II.- Cap negre, o gairebé, cella molt reduïda o absent i la gola groga (tipus *feldegg*)

III.- Formes intermèdies

(Per fer-se una idea de l'aspecte dels caps dels mascles consultar a la bibliografia BARTROLÍ on hi ha uns dibuixos molt entenedors). Les formes que crien a les Balears, en principi, serien del grup III, és a dir, cap gris, cella bastant marcada i gola blanca (subespècie *iberiae*).

Des de fa temps se sap que la subespècie *cinereocapilla*, de cap gris fosc, cella molt reduïda (menys del 20% de l'extensió de la cella de *flava*) i gola blanca o gairebé, cria a Catalunya de forma escassa (BARTROLÍ, 1984; ESTRADA *et al.*, 2004) i al sud de França (SCHWARZ, 1956). Així mateix bona part de les aus mallorquines presenten caràcters intermedis entre la forma *iberiae* i *cinereocapilla* (DUBOIS, 2001), sobretot en

Foto 4. *Motacilla flava iberiae* mascle. En comparació amb les fotos 1-2, té cella sencera i destacada i les cobertores auriculars són més fosques.

Photo 4. Motacilla flava iberiae male. In comparison with photos 1-2, it shows a complete and conspicuous supercilium and the ear coverts are darker.

Foto 5. *M. f. iberiae*, mascle. Aquest ex. mostra cella completa, però poc marcada davant de l'ull.

Photo 5. M. f. iberiae, male. This individual shows a complete supercilium, though poorly marked forward of the eye.

Foto 6. Mascle de caràcters intermedis entre *cinereocapilla* i *iberiae* només amb cella post-ocular molt reduïda i, per tant, molt pròxim a *cinereocapilla*.

Photo 6. Male with characters intermediate between cinereocapilla and iberiae with no more than a highly reduced post-ocular supercilium and, as such, very close to cinereocapilla.

Fotos 7. Mascle semblant al de la foto 6.
Photo 7. Male similar to the one in photo 6.

Fotos 8. Mascle semblant als de les fotos 6 i 7 però amb una petita taca blanca davant l'ull.
Photo 8. Male similar to those in photos 6 and 7 but with a small white mark before the eye.

Fotos 9 a 11. Diversos ex. mascles de *M. f. iberiae* que mostren la variabilitat de la cella en aquesta subespècie, des de completa però molt fina i estreta fins a post-ocular amb individus on és ampla i evident i en d'altres molt més petita.

10

11

Photos 9 to 11. Various males of M. f. iberiae showing the considerable variation in the supercilium in this subspecies from complete but fine and thin as far as the post-ocular to individuals with it broader and more conspicuous and others with it much smaller.

Foto 12. *Motacilla flava*, femella.
Photo 12. *Motacilla flava* female,

l'extensió de la cella, però mai s'havia registrat la nidificació d'aquesta darrera subespècie fins ara.

Observació

El mes de maig de 2008 se visità repetides vegades una zona de conreus cerealistes, d'un total de 8.000 Ha, entre les poblacions de Maria de la Salut i Santa Margalida on se descobrí una petita població de xàtxero groc d'entre 10 i 15 colles. Se'n feu un seguiment fotogràfic dels mascles per registrar les diferències entre l'extensió de la cella ja que s'observà una gran variabilitat entre exemplars. El dia 23 de maig se localitzà, entre altres, un mascle cantant i marcant territori amb caràcters molt clars de *cinereocapilla* (foto 1). Aquest mascle engegava els altres mascles que s'acostaven a l'àrea que defensava adoptant la típica postura

estufat d'amença. Aquest dia no se detectà la construcció de niu. En successius dies posteriors s'observà la construcció del niu per part d'una femella sense determinar-ne la subespècie ja que segons ALSTRÖM i MILD (2003) les femelles d' *iberiae* i *cinereocapilla* són indistingibles al camp. El dia 18 de juny ambdós adults peixien els polls (fotos 2 i 3) cosa que feren fins al dia 22 quan se feu la darrera visita. No se comprovà si els polls s'envolaren. La zona on nidificaren és un erm entre zones cultivades de cereal i molt prop d'una petita bassa rodejada de canyet. El niu estava situat en terra dins vegetació de gramínies a la base d'una cama-roja *Chycorium intybus* amb presència d'olivarda *Inula viscosa*, joncs *Juncus spp.* i d'altres espècies ruderals. A uns cinc metres del niu de la colla de l'estudi n'hi havia un altre però no se va poder determinar de quina forma era el

masle ja que sols s'observà la femella aportant menjar als polls (foto 12).

Per a documentar un poc més la variabilitat entre els mascles que crien a la mateixa àrea s'ha fet un recull de les fotos de diversos mascles. Totes han estat fetes en la mateixa temporada de cria, 2008, i se recullen en les fotos 4 a 11.

AGRAÏMENTS

A en Juan Carlos del Moral per facilitar-me l'accés a part de la bibliografia emprada en la preparació d'aquesta nota breu. En Maties Rebassa i en Pere Vicens per la informació facilitada que ha contribuït a la millora de la nota. A tots ells gràcies.

BIBLIOGRAFIA

- ALSTRÖM, P. i MILD, K. 2003. *Pipits & Wagtails of Europe, Asia and North America. Identifications and Systematics*. Christopher Helm. London.
- AYMÍ, R. i MARTÍNEZ, I. 1990. *Presència i situació d'algunes subespècies d'ocells a Catalunya. Butlletí del Grup Català d'Anellament*. 7: 45-52.
- BARTROLÍ, X. 1991. *An intermediate population of Italian and Spanish Yellow Wagtails Motacilla flava cinereocapilla and M. f. iberiae in northeastern Spain. Ardeola*. 38(2): 199-205.
- CLAVELL, J. 2002. *Catàleg dels ocells dels Països Catalans (Catalunya, País Valencià, Illes Balears, Catalunya Nord)*. Lynx Edicions, Barcelona.
- CRAMP S. (ed.) 1988. *The Birds of the Western Palearctic*, Vol. V. Tyrant Flycatchers to Thrushes. Oxford University Press, Oxford.
- DE JUANA, E. 2006. *Aves raras de España: un catálogo de las especies de presentación ocasional*. Lynx Edicions, Barcelona.
- DUBOIS, P. J. 2001. *Les formes nicheuses de la Bergeronnette printanières Motacilla flava de la Cerdagne et du Capcir*. Ornithos 8: 28-29.
- ESTRADA, J., PEDROCCHI, V., BROTONS, L. i HERRANDO, S. (eds) 2004. *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya 1992-2002*. Institut Català d'Ornitologia (ICO)/Lynx Edicions. Barcelona.
- FERRER, X., MARTÍNEZ, A. i MUNTANER, J. 1986. *Història Natural dels Països Catalans. 12. Ocells*. Enciclopèdia Catalana, S.A. Barcelona.
- GRUP BALEAR D'ORNITOLOGIA I DEFENSA DE LA NATURALESA 1997. *Atlas dels Aucells Nidificants de Mallorca i Cabrera (1983-1994)*. GOB. Palma.
- GRUP BALEAR D'ORNITOLOGIA I DEFENSA DE LA NATURALESA 2008. Annex II: Estatus de l'Avifauna Balear. *Anuari Ornitològic de les Balears 2007*. 22: 279-289. GOB. Palma.
- MARTÍNEZ, O. i PALERM, J. C. 1999. *Avifauna de ses Feixes d'Eivissa*. In Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (1999). *Anuari Ornitològic de les Balears 1998*. 13: 21-30. GOB. Palma.
- SAMMALISTO, L. 1961: *An interpretation of variation in the dark-headed forms of the Yellow Wagtail*. Br. Birds 54: 54-69.
- SCHWARZ, M. 1956. *Über die Variationsbreite der Camargue-Schafstelzen Motacilla flava und die Schafstelzen-Einwanderung in die Schweiz*. Orn. Beo. 53: 61-72.
- TELLERÍA, J. L., ASENSIO, B. y DÍAZ, M. 1999. *Aves Ibéricas II. Paseriformes*. J. M. Reyero Editor. Madrid.
- TYLER, S. J. 2004. Family Motacillidae (Pipits and Wagtails). Pp. 686-787 in: Del Hoyo, J., Elliott, A., & Christie, D. A. eds. (2004). *Handbook of the Birds of the World*. Vol 9. Cotingas to Pipits and Wagtails. Lynx Edicions, Barcelona.
- WIJK, S. i JAUME, J. 1997. *Atlas de aves nidificantes de la isla de Formentera (Balears), 1995*. In Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (1997). *Anuari Ornitològic de las Balears 1996*. 11: 13-34. GOB. Palma.

(Rebut: 17.11.08; Acceptat: 19.01.09)